

Geachte mevrouw, heer,

Op verzoek van de heer Dubbeldam stuur ik u bijgaand het door SER Brabant opgestelde MLT advies 2015-2020 'Groeiagenda; focus op innovatie en verbinden'. De gedrukte versie is eind deze week beschikbaar en wordt u op verzoek toegestuurd.

Met vriendelijke groet,

Anita van der Waal
Managementassistente

Bereikbaar op:
Maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag
Tot 15.00 uur

SER Brabant
Postbus 70
5201 AB 's-Hertogenbosch
073-6806660
www.serbrabant.nl

MLT-advies 2015-2020

Brabantse Groeiagenda; focus op innovatie en verbinden

*Handreikingen voor een nieuw provinciaal bestuursakkoord
in een tijd van veranderingen en breuklijnen*

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvattend	4
1. Sociaal-economische actualiteit	7
1.1 Verbeterde vooruitzichten Eurozone	7
1.2 Nederlandse economie krabbelt op	7
1.3 Gunstige vooruitzichten Brabantse economie	7
1.4 De lat moet hoger	8
1.5 Industriebeleid als pijler	8
1.6 Wisselwerking economie en sociaal systeem	8
2. Veranderingen en breuklijnen	11
3. Brabantse groeiagenda	13
3.1 Koers vasthouden	13
3.2 Europese kaders leidend	13
3.3 Grootchalige uitrol maatschappelijke innovatieagenda	13
3.4 Durfbestuurders, durfkapitaal en durfprojecten?	13
3.5 Brabants Energieakkoord, voorbeeldcase	14
3.6 Ondernemerschap en MKB, hoekstenen	15
3.7 Samenspel met regio's	15
3.8 Economische structuurversterking Zuidwest-Nederland	15
3.9 Internationalisering	15
3.10 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	16
4. Agrosector, innovatie én transitie	17
4.1 Brabantse transitieopgave	17
4.2 Agrofood-innovatieagenda	17
4.3 Doorbraken in transitie	17
4.4 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	18
5. Veerkrachtige arbeidsmarkt	19
5.1 Crisis trekt diepe sporen	19
5.2 Wisselwerking economie en arbeidsmarkt cruciaal	19
5.3 Prioriteit aanpak jeugdwerkloosheid	19
5.4 Flexicurity Brabant: een dubbele opdracht	20
5.5 Mismatch terug op agenda	20
5.6 Arbeidsmarktinfrastructuur vraagt aandacht	21
5.7 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	22

6. Onderwijs & kennis, een vitale partner	23
6.1 BEAGLE initiatief (universiteiten, hoge scholen)	23
6.2 Strategische MBO-agenda (Kennispact 3.0)	25
6.3 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	25
7. Ruimtelijk-fysieke opgaven	27
7.1 Sturen op veranderingsdynamiek, paradigmashift	27
7.2 Leegstand vastgoed vraagt nieuwe aanpak	27
7.3 Strategie werklocaties doorzetten	27
7.4 Herijking opdracht BHB (BOM)	28
7.5 Bereikbaarheid	28
7.6 Multimodaal Brabant	28
7.7 Smart mobility	29
7.8 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	29
8. Stad & Platteland, de nieuwe agenda	31
8.1 De stedelijke agenda	31
8.2 Agenda Stad & Platteland, metropoolperspectief	31
8.3 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	32
9. Governance & middelen	33
9.1 Veerkrachtig & grenzeloos besturen	33
9.2 Innoverende regelgeving	33
9.3 Herprioritering provinciale middelenpotentieel	33
9.4 Versterking kerntaak provincie	34
9.5 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord	34

Voorwoord

Na een ongewoon lange recessie- en crisisperiode, die in het najaar van 2008 begon, klimt de Brabantse economie uit het dal. De crisis heeft echter diepe sporen achtergelaten. Zo telde onze provincie eind 2014 bijna 100.000 werkzoekenden. Ook heeft een stevige sanering plaatsgevonden in het midden- en kleinbedrijf als gevolg van de langdurige uitval van de binnenlandse vraag. Het is glashelder: komende bestuursperiode dient vooral in het teken te staan van het bijdragen aan het economisch herstel van Brabant en het bieden van nieuw groeiperspectief. Hiervoor tekent zich een brede 'coalition of the willing af': industrie, agrosector, steden, kennisinstellingen, het mbo en de groene manifestpartners. Kortom, een uitgelezen kans voor de provincie als regisserend middenbestuur. Met dit MLT-advies doet SER Brabant concrete aanbevelingen voor de Brabantse Groeiagenda, die eerste prioriteit zou moeten worden in het nieuwe provinciale bestuursakkoord.

In de afgelopen jaren is door de provincie de basis op orde gebracht en met de Agenda van Brabant is een ambitieuze koers uitgezet. Het komt nu aan op het concretiseren van die agenda en in een tijd van snelle veranderingen en breuklijnen ligt er een dubbele opdracht, want op veel terreinen worden fundamenteel andere benaderingen gevraagd. Steeds meer wordt duidelijk dat oude systemen niet meer voldoen. Meer dan ooit worden daarom hoge eisen gesteld aan de creativiteit en de bereidheid tot effectief samenwerken. Die constatering waren in de

SER echter ook aanleiding voor kritische zelfreflectie en vragen als "hebben we de basis eigenlijk wel goed op orde?" en "hoe adaptief is onze regio eigenlijk, zijn we wel in staat om adequaat te reageren op de snel veranderende wereld om ons heen?" en "zijn we als Brabanders wel zo goed in samenwerking als we zelf denken, doet iedereen uiteindelijk niet toch zijn eigen ding?" Deze fundamentele vragen komende periode om uitdieping en debat. Hierbij kan het nieuwe BrabantKennis een waardevolle rol vervullen en ook zien wij daarbij voor het nieuwe provinciale adviesstelsel BrabantAdvies, waarvan SER Brabant onderdeel gaat uitmaken, een rol weggelegd.

Dit MLT-advies is een weergave van de visie van ondernemersorganisaties en vakbonden. Maar ook van een 70-tal deskundigen uit het SER-expertisenetwerk die zich de afgelopen maanden intensief hebben gebogen over de thema's voor de komende periode. We zijn betrokken Brabanders uit bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties bijzonder erkentelijk voor hun enthousiaste bijdragen aan de totstandkoming van dit advies. Ons MLT-advies zal tevens dienen als bouwsteen voor een gezamenlijke brief van de drie provinciale adviesraden – SER Brabant, Provinciale Omgevingscommissie, Provinciale Raad Gezondheid – aan de (in)formateur voor het nieuwe provinciale bestuursakkoord.

Gerrit Jan Swinkels, voorzitter SER Brabant

Samenvattend

De ondertoon van dit MLT-advies is optimistisch. De Brabantse economie staat er structureel goed voor en onze Raad verwacht dat de economische groei de komende jaren weer wat duidelijker boven het landelijk gemiddelde gaat uitkomen. Maar het gaat nog altijd om betrekkelijk bescheiden groeicijfers en eind 2014 waren bijna 100.000 Brabanders zonder werk. Het zijn cijfers waar we niet echt trots op kunnen zijn en dat vraagt om extra initiatief. De lat moet hoger in Brabant, groeiherstel en het bieden van nieuw werkgelegenheidsperspectief is de eerste prioriteit, ook voor de provincie.

Als pijlers voor het provinciale sociaal-economische beleid van de komende jaren worden met name genoemd het voeren van industriebeleid 'nieuwe stijl' en het verbinden van het economisch systeem en het sociaal systeem, met name de arbeidsmarkt. Dit zijn de grote onderliggende agenda's voor een economisch en sociaal toekomstbestendig Brabant. Belangrijkste aanbeveling in dit MLT-advies is om de komende periode een 'Brabantse Groeiagenda' te ontwikkelen waaraan alle stakeholders – bedrijfsleven, steden, kennisinstellingen, onderwijs, regional boards – zich committeren. Deze groeistrategie is gebaseerd op een grootschalige uitrol van de maatschappelijke innovatieagenda op kansgebieden als energie, zorg, voeding en mobiliteit. Industrie en universiteiten en hogescholen worden uitgedaagd om met goede en doordachte plannen te komen en de provincie zet de 3e tranche Essent-gelden, naar verwachting € 100 mln. exclusief in om deze groeiagenda aan te jagen. Ambitie zou moeten zijn om met deze groeistrategie de economische groei te verdubbelen naar 3% per jaar en 30.000 extra banen te creëren.

De grote transitiethema's – energie, landbouw, stad & platteland – worden aangegrepen om in de geest van de Brabantse Groeiagenda tot doorbraken te komen en nieuwe kansen te creëren. Zo zal het Brabantse Energieakkoord drager zijn van een impuls aan de verduurzaming én nieuwe economische kansen.

Belangrijkste aanbevelingen

- 1** Een 'Brabantse Groeiagenda', gebaseerd op grootschalige uitrol van de maatschappelijke innovatieagenda's, met als ambitie verdubbeling van de economische groei naar 3% per jaar en het creëren van 30.000 extra nieuwe banen.
- 2** Krachtig en met een brede beleidsmix doortrekken van het nieuwe landbouwbeleid (BZV) met meerjarige investerings- en transitie zekerheid voor de sector; doorbraken creëren door maximaal verbinding te leggen met de agrofood-innovatieagenda in combinatie met het doorvoeren van een stand still in urgentiegebieden.
- 3** Prioriteit voor de versnelde aanpak van de jeugdwerkloosheid in Brabant; terugbrengen naar frictieniveau: van 20% naar 5%, de provincie legt hiervoor een directe koppeling met haar inzet op economisch gebied (topclusters).
- 4** Herijking van de rol van de provincie – en in het verlengde daarvan Pact Brabant – op het gebied van arbeidsmarktbeleid; de doorvertaling van de economische ontwikkeling en het vergroten van het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt en van arbeidsorganisaties (middels sociale innovatie) komt centraal te staan.
- 5** Faciliteren van de arbeidsmarktinfrastructuur van de 21e eeuw, met verbindingen tussen de Inclusie- en Dynamiek-agenda; de provincie stimuleert en faciliteert nieuwe regionale constructen voor een succesvolle uitrol van landelijke sectorplannen.

- 6 Het BEAGLE-plan van de 6 kennisinstellingen (TU/e, UvT, Avans, Fontys, HAS en NHTV) wordt verankerd in het bestuursakkoord en vormt de basis voor het versterken van het innovatie ecosysteem en het aanjagen van de Brabantse Groeiagenda.
- 7 De MBO-Innovatieagenda (Kennispact 3.0) van de Brabantse ROC's wordt integraal onderdeel van de provinciale agenda, met als speerpunten het structureel regelen van de stage- en leerbanen in Brabant en het ontwikkelen van een agenda voor de 'beroepen van morgen'.
- 8 In de ruimtelijke planning wordt een paradigmashift doorgevoerd in het belang van toekomstbestendig inrichten, leidend wordt het sturen van veranderingsdynamiek en dat vraagt een flexibeler ruimtelijk beleid; de provincie neemt de leiding in een vernieuwende, samenhangende aanpak van de structurele leegstands-problematiek in het vastgoed van kantoren, winkelgebieden en stallen.
- 9 De herinrichting van gebieden komt meer centraal te staan (gebiedsontwikkeling 3.0) en in dat kader vindt een herijking plaats van de taakopdracht van de BOM-BHB inzake de herstructurering van bedrijventerreinen.
- 10 Mobiliteitsbeleid wordt in het bredere perspectief gezet van 'smart mobility' en 'smart logistics'; Brabant Multimodaal blijft kernpunt van de Logistieke Agenda Brabant.
- 11 De nieuwe programmatische agenda Stad & Platteland wordt prioritair onderdeel van het nieuwe bestuursakkoord, uitgangspunt is het werken aan meer stedelijkheid en aan de kracht en vitaliteit van de steden en hun ommeland. De 'Stedelijke Agenda' is daar exclusief onderdeel van en zorgt voor een nieuwe impuls aan BrabantStad.
- 12 Innoverende regelgeving: de provincie slaat samen met de Brabantse gemeenten, het bedrijfsleven en de milieubeweging nieuwe wegen in en voorkomt daarmee dat de maatschappelijke innovatieagenda niet stukloopt op 21e eeuwse regelgeving en handhaving.
- 13 De aanbevelingen uit het rapport '(Veer)krachtig Bestuur in Brabant' vormen de leidraad voor de (multi level) governance in de komende jaren en de basis om gezamenlijk invulling te geven aan de 'corporate story' van Brabant.

1. Sociaal-Economische actualiteit

1.1 Verbeterde vooruitzichten Eurozone

Het CPB gaf in zijn Macro-Economische Verkenning¹ een matig groeiperspectief voor de wereldeconomie. Toch zijn de verwachtingen voor de komende jaren in het algemeen positief, ook voor de eurozone waar het herstel zo moeizaam van de grond komt. De vooruitzichten voor de Europese economie zijn verbeterd als gevolg van de monsteraankoop van staatsobligaties door de ECB begin 2015, alsmede door de lagere olieprijs en de goedkopere euro. Het gevaar van 'stagflatie' is afgewend en de concurrentiepositie en export krijgen een impuls. De nieuwste ramingen voor de EU en de eurozone als geheel zijn 0,2% hoger dan de herfstramingen van vorig jaar. Opmerkelijk is echter dat de investeringsverwachting laag blijft en dat de EC geen aanleiding ziet om de groeicijfers voor Nederland bij te stellen.

1.2 Nederlandse economie krabbelt op

De Nederlandse economie krabbelt langzaam op na de krimp van de voorgaande jaren. De belangrijkste indicatoren wijzen al enige tijd op structureel herstel. De ontwikkelingen op de woningmarkt, de omslag op de arbeidsmarkt en de opleving van de binnenlandse bestedingen zijn positief. Structureel staat onze economie er goed voor, zoals blijkt uit de veerkracht die de export de afgelopen jaren heeft getoond. Het UWV voorspelt in zijn jongste arbeidsmarktprognose voor het eerst in drie jaar weer groei van de werkgelegenheid. Opvallend is de opleving in de bouwsector, voor het eerst sinds het begin van de crisis in 2008 is daar namelijk weer sprake van banengroei en dat is een erg positief signaal. Een ander signaal van herstel is dat de binnenlandse vraag aantrekt, namelijk van een kleine krimp in 2014 naar een plus van 1,2% in 2015 en 1,6% in 2016. Er blijft in Nederland vooralsnog echter sprake van een traag herstel, de kans op tegenvallers blijft groot zoals het IMF in haar recente jaarrapportage aangaf. De Nederlandse economie volgt de beweging in de eurozone, maar blijft daar wel bij achter, hoewel de groeicijfers inmiddels licht zijn bijgesteld. Voor 2015 wordt uitgegaan van een groei van de economie

met 1,4% en in 2016 1,7%. Zoals reeds aangegeven, zijn de verwachtingen voor de arbeidsmarkt een stuk positiever geworden. Voor 2015 is de werkloosheid bijgesteld naar 6,6% (was 6,8%) en voor 2016 6,4% (was 6,7%). De arbeidsmarkt verbetert aan twee kanten: meer mensen bieden zich als werkzoekende aan, terwijl tegelijkertijd sprake is van een groei van het aantal banen. De werkgelegenheid is stabiel en groeit weer licht in de loop van 2015 met ruim 0,3%. Landelijk betekent dat volgens de arbeidsmarktprognoses van UWV² een groei van 31.000 banen, voornamelijk bij bedrijven want de werkgelegenheid in de publieke sector en de zorg krimpt.

1.3 Gunstige vooruitzichten Brabantse economie

De vooruitzichten voor de Brabantse economie zijn relatief gunstig in het licht van die aantrekkende internationale economie. Ervaringen uit het verleden hebben laten zien dat het herstel in onze regio relatief snel wordt opgepakt vanwege het sterk internationale karakter van onze economie. In alle marktsectoren zal komende jaren weer sprake zijn van groei en wij verwachten dat de Brabantse groeicijfers de komende periode weer duidelijk boven het landelijk gemiddelde gaan uitkomen, zoals dat ook in het verleden het beeld was bij een internationaal aantrekkende conjunctuur. Bij ongewijzigde omstandigheden gaat SER Brabant uit van een gemiddelde economische groei in Brabant van ruim 1,7% in de periode 2015-2019. De werkloosheid heeft een daling ingezet en komt in 2015 in Brabant uit op 6,8% (NL 7,7%). De economische ontwikkeling per regio laat een verschillend beeld zien. ING gaf enkele maanden geleden de volgende, nog wat voorzichtige groeicijfers 2014/2015 voor de Brabantse regio's:

Zuidoost-Brabant	+1,7%	(2015 +1,6%)
West-Brabant	+1,1%	(2015 +1,2%)
Noordoost-Brabant	+0,8%	(2015 +1,4%)
Midden-Brabant	+1,4%	(2015 +1,4%)

1. Macro-Economische Verkenning, Centraal Planbureau, september 2014
2. Arbeidsmarktprognose 2014-2015, UWV
3. ING Economisch Bureau, presentatie tijdens Trenddag Brabant, november 2014

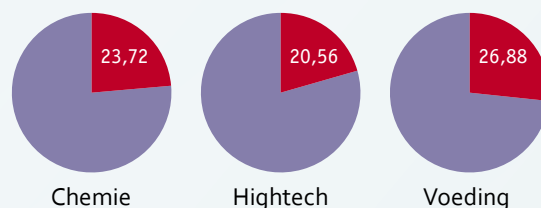
1.4 De lat moet hoger

Hiervoor is al aangegeven dat de gemiddelde economische groei in Brabant "bij ongewijzigde omstandigheden" in de komende 4 jaar gemiddeld zal uitkomen op gemiddeld ruim 1,7%. Moeten we daar wel trots op zijn? Vraag is of dat bescheiden groeiperspectief wel past bij een provincie die tot de Europese top van de kennis- en innovatieregio's wil behoren. De partijen in SER Brabant zijn van mening dat de lat hoger kan en moet komen te liggen, Brabant moet gaan voor een verdubbeling van dat groeiperspectief naar 3%. Dat betekent in feite dat de regio eenzelfde ambitieniveau gaat uitdragen als ASML, dat onlangs bekend maakte dat men de netto-omzet tot 2020 wil gaan verdubbelen naar ongeveer 10 miljard euro. In dit MLT-advies worden voorstellen gedaan om de groei extra aan te jagen in Brabant. Decentraal beschikken we weliswaar niet over de instrumenten die het rijk heeft, zoals begrotingspolitiek of fiscale maatregelen, maar toch zijn regionaal wel degelijk interessante mogelijkheden om de investeringen aan te jagen. In dit advies bepleiten wij om de Brabantse c.q. Zuid-Nederlandse 'thuismarkt' grootschalig te openen voor een uitrol van maatschappelijke innovaties op EU-kerngebieden als energie, voeding, zorg en mobiliteit. Dit vraagt om een nieuwe publiek-private bundeling van krachten en programma's en het scheppen van een klimaat waarin (top)innovaties versneld naar de markt gebracht kunnen worden. Juist daar schort het namelijk aan in Nederland. Er wordt in dit advies een krachtig pleidooi gedaan voor een onconventionele stimulering van de investeringen door middel van 'Brabantse durfprojecten'. Dit alles met een directe doorvertaling naar het te voeren regionaal arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid, meer dan ooit de achilleshiel van onze economische ontwikkeling.

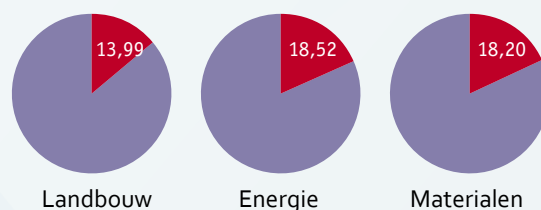
1.5 Industriebeleid als pijler

Brabant is het industriële hart van Nederland. Het regionale aandeel in de Nederlandse maakindustrie is ongeveer 30%. En dankzij de hoge specialisatiegraad van de Brabantse industrie, met name in de hightech sector, zijn de afgelopen jaren opmerkelijke resultaten geboekt met betrekking tot de export, het trekpaard van de Nederlandse economie:

Brabant nr. 1 in NL export

Brabant nr. 2 in NL export

Van oudsher is de industrie de motor geweest voor vernieuwing en verandering in onze provincie. En ook met betrekking tot de door ons in dit MLT-advies bepleite 'Brabantse Groeiagenda' is een hoofdrol weggelegd voor de innovatiekracht van onze industrie, gesteund door de universiteiten en hogescholen. Het voeren van gericht 'industriebeleid –nieuwe-stijl' moet om die reden ook een van de pijlers zijn van het provinciale beleid. Dat betekent dat de industrie in Brabant zowel letterlijk als figuurlijk de ruimte moet krijgen om (top)innovaties versneld naar de markt te kunnen brengen. De provinciale regelgeving moet daar de komende jaren zodanig op worden afgestemd, dat thans bestaande belemmeringen worden opgeheven (zie verder par. 9.2, innoverende regelgeving).

1.6 Wisselwerking economie en sociaal systeem

In een tijd van structurele veranderingen in de economie is de wisselwerking met de arbeidsmarkt van vitaal belang. Immers, een regio die kiest voor een sociaal-economisch systeem met voldoende aanpassingsvermogen (innoveren, kansen benutten) dient vooral oog te hebben voor de wisselwerking tussen het economische en sociale systeem. Er worden extra zware eisen gesteld aan de kwaliteit van de arbeidsmarktinfrastructuur. Daarbij gaat het zeker ook over de vraag hoe wij arbeid georganiseerd hebben (binnen bedrijven, in clusters en netwerken) en willen organiseren. Het is niet zonder reden dat

binnen Smart Industries ervoor is gekozen om sociale innovatie een centrale plaats toe te kennen. Sociale innovatie gaat over leren en werken, over leren met nieuwe technologieën maar bovenal over het benutten en ontwikkelen van kennis en kunde.

Waar meer nadruk op gelegd dient te worden – naast de veranderende arbeidsvraag van bedrijven – is het 'centraal stellen van werknemers'. Belangrijk is dat werknemers/ZZP-ers meer gefaciliteerd worden om een leven lang te werken en een leven lang te leren. Die faciliteiten zijn op dit moment volstrekt onvoldoende (inzicht in beroepen, kwalificaties en leermogelijkheden zijn ondermaats). De provincie kan en moet een leidende rol spelen bij het agenderen van dit vraagstuk. SER Brabant ziet met name hier de toegevoegde waarde van de inzet van de provincie op het gebied van arbeidsmarktbeleid.

2. Veranderingen en breuklijnen

De ontwikkelingen in de wereld om ons heen voltrekken zich in een razendsnel tempo. Er zal komen de jaren eerder nog sprake zijn van een 'veranderend tijdperk' dan van een 'tijdperk van veranderingen'. Vanuit sociaal-economische optiek zien wij de volgende motoren van verandering, die het decor vormen voor de nieuwe aanpak in de komende jaren:

- De 4e industriële revolutie gedragen door smart industries en gekenmerkt door een sterke IT-geïmpregneerdheid; de digitale economie groeit 7-9x sneller.
- De doorvoering van compleet nieuwe toepassingen als 3D-printing die gaan zorgen voor fundamentele veranderingen in onze economie en samenleving.
- De doorvoering van de circulaire economie met fundamentele herstructurering van waardenketens. Ook regionaal gaat dit het beleid beïnvloeden, het vereist onder meer een nieuwe generatie van materialen, nieuwe business-modellen, een aangepaste logistiek, nieuwe openbare aanbestedingsregels en financierings-strategieën.
- De ontwikkelingen in de agrarische sector van traditionele landbouw naar procesgestuurde agri-food biedt kansen voor een ambitieuze versnelling van de Brabantse transitieaanpak.
- Sharing economie: peer2peer, Airbnb, Uber.
- Het marktfalen van banken dat extra druk zet op nieuwe vormen van financiering en kredietverschaffing voor het MKB, vraagt ook meer ruimte voor de BOM voor risicovollere participaties.
- Het lineaire verband tussen economische groei en ruimtebehoefte is steeds minder aan de orde, in verband met veranderingen in de economie (verkorting levenscyclus van producten en bedrijven) en het nieuwe bouwen is sprake van ontkoppeling van economie en ruimte.
- De flexibilisering van de arbeidsmarkt zet door en dat vraagt met name regionaal om nieuwe voorwaarden en concepten om tweedeling en structurele mismatch te voorkomen.
- De kracht van regio's (meso-economie) komt centraal te staan en dat vraagt om nieuwe sturingsmodellen en bestuurlijke veerkracht.

Deze snelle veranderingen zorgen voor een aantal breuklijnen met het verleden die in meer of mindere mate ook zullen moeten doorklinken in het beleid en de keuzes voor de komende bestuursperiode. Wij denken dan met name aan de volgende breuklijnen:

- Innovaties zullen minder van bovenaf worden gefaciliteerd (bijv. het topsectorenbeleid), maar komen meer en meer van onderaf, van bedrijven en burgers, die de eigen regie gaan nemen over de eigen energie of mobiliteit.

In het algemeen kan worden gesteld dat systemen – economie, zorg, mobiliteit – maar ook het openbaar bestuur zich zullen moeten aanpassen aan het nieuwe tijdperk. De overheid, dus ook de provincie, zal minder gaan dirigeren en regisseren en veel sterker gaan faciliteren. Die ontwikkeling is voorgaande jaren al ingezet en zal in de komende bestuursperiode versterkt moeten worden doorgezet. Dat vraagt overigens wel een omgeving (bedrijfsleven, kennisinstellingen, civiel society) die het initiatief wil nemen en bereid en in staat is de daarvoor noodzakelijke uitvoeringscapaciteit te organiseren.

3. Brabantse groeiagenda

De snel veranderende wereld om ons heen stelt bijzondere eisen aan het aanpassingsvermogen van onze economie. Veerkracht, innoveren en verdienvermogen staan de komende jaren centraal. De sleutel ligt vooral op het regionale niveau, de kracht van de 'meso-economie'. Hier ligt de uitdaging om de kenniscirculatie en de ruimtelijk-economische opgaven te verbinden met andere agenda's. Hier kan Brabant komende jaren echt het verschil maken, met als gezamenlijk doel het creëren van extra groei en banen: 3% groei gemiddeld, 30.000 extra banen.

3.1 Koers vasthouden

De Agenda van Brabant is het kompas voor het realiseren van nieuwe slimme verbindingen, gedragen door bedrijfsleven, overheden en het maatschappelijke middenveld. Met het Economisch Programma 2020 heeft de provincie daarvoor de basis gelegd en die koers moet worden vastgehouden. Dat houdt in sterk inzetten op het stimuleren van cross-overs ('slimme verbindingen') vanuit de topclusters high tech systems & materials, food & nutrition, lifesciences & medische technologie, logistiek en maintenance & aerospace. Intensivering van die aanpak betekent ook dat concrete doorvertalingen worden gemaakt naar aanpalende beleidsvelden als arbeidsmarkt, onderwijs en ruimtelijke ontwikkeling. Een grootschalige uitrol van de maatschappelijke innovatie-agenda (zie par. 3.3) moet de komende periode zorgen voor extra impulsen aan de groei en de werkgelegenheid in Brabant. Dit vraagt niet zo zeer om fundamenteel andere keuzes, wel om opschaling en versnelling en vooral ook om het scheppen van robuuste voorwaarden.

3.2 Europese kaders leidend

Het topsectorenbeleid wordt meer en meer het (landelijke) spel van een beperkt aantal grote multinationale bedrijven en een selectief aantal universiteiten en topinstituten. Belangrijk is dat Brabant komende jaren meer exclusief inzet op de (nieuwe) Europese kaders en de vrijgemaakte fondsen. De in

het kader van OP Zuid 2014-2020 opgestelde RIS3-strategy biedt een uitstekend kader voor het daadwerkelijk realiseren van de Brabantse ambities om uit te groeien tot Europese topkennis- en innovatieregio.

3.3 Grootschalige uitrol maatschappelijke innovatieagenda

In de visie van SER Brabant schakelt een excellerend Brabant de komende periode door naar het versneld opschalen van innovaties op de 'thuismarkt'. Pilots worden omgezet in proeftuinen en proeffabrieken. Technologische innovatie en sociale innovatie ('de energieke samenleving') worden met succes aan elkaar verbonden en open innovatie wordt overal tastbaar in Brabant. Dit wordt het 'industriebeleid-nieuwe-stijl': op maatschappelijke innovatiegebieden als energie, zorg, voeding, mobiliteit (incl. logistiek) en koolstofarme economie worden de industrie, agrosector en kennisinstellingen aan zet gebracht. Het BEAGLE-initiatief van de universiteiten en hogescholen (zie par. 6.1) vormt de basis voor het uitwerken van goed doordachte initiatieven en investeringsplannen.

Deze Brabantse Groeiagenda is niet vrijblijvend en bindt alle stakeholders: bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen, steden (nieuwe stedelijke agenda), regional boards, BOM en regionale ontwikkelbedrijven. Om dat proces te versterken zet de provincie de 3e tranche van de Essent-gelden in 2015, naar verwachting minimaal € 100 mln., exclusief in voor de grootschalige uitrol van deze maatschappelijke innovatieagenda.

3.4 Durfbestuurders, durfkapitaal en durfprojecten?

Technologisch en qua innoverend vermogen is Brabant op diverse terreinen tot heel veel in staat. Grote vraag is echter of komende jaren een klimaat kan worden gecreëerd waarin topinnovaties ook daadwerkelijk sneller naar de markt kunnen worden gebracht. Dit is een serieus knelpunt. Of zoals een ceo van een bekend Brabantse familiebedrijf onlangs

Afbakening	
5 programmalijnen	Energie, Zorg, Mobiliteit, Voeding, Logistiek
4 drivers of change	Smart Industries IT-revolutie Biobased Economy Energieke samenleving
4 sporen	Fundamentele R&D Toegepaste R&D Business Development Ecosysteemversteving
3 partijen	Bedrijven, Kennisinstellingen, Overheden + burgers (quadruple-helix!)
2 doelstellingen	Versterken van de economische positie van Brabant Oplossen van grote maatschappelijke vraagstukken
1 stakeholder	Inwoners van de provincie

Figuur 1. Brabantse Groeiagenda uitgeleijnd

verzuchtte over het innovatieklimaat in Nederland: "Aan durfbestuurders en durfkapitaal was de afgelopen jaren, ondanks de crisis, geen echt gebrek maar er bestaat een structureel tekort aan durfprojecten". Hij doelde daarbij met name op de regelgeving, het aanbestedingsbeleid van overheden en andere bureaucratie die het bijna onmogelijk maken om topprojecten snel naar de (thuis)markt te brengen. Op cruciale sleutelgebieden dreigt Nederland daarvoor de slag te missen. In lijn hiermee pleit SER Brabant voor een onconventionele Brabantse aanpak, waarbij door de provincie en gemeenten (administratieve) lastendrukvrij zones worden ingesteld voor het opschalen en versnellen van innovaties op terreinen als energie, zorg en mobiliteit. Bedrijfsleven en kennisinstellingen krijgen daar maximaal

de ruimte om samen met burgers aan de slag te gaan. De regional boards zouden moeten worden uitgedaagd om met durfprojecten te komen. Deze aanpak gaat tot een forse versnelling van marktinnovaties leiden. Het Brabants Energieakkoord dient als voorbeeld, zie hieronder.

3.5 Brabants Energieakkoord, voorbeeldcase

Het Brabantse Energieakkoord (maart 2015) dient als voorbeeldcase voor de Brabantse Groeiagenda. Ambitie is om de komende vijf jaar het percentage hernieuwbare energie in Brabant te verdubbelen, van 7% nu naar 14% in 2020. Deze energiesprong vraagt een forse inspanning van alle partijen die het akkoord hebben ondertekend: industrie, agrosector, steden, woningbouwcorporaties, bouw- en installa-

tiebranche, kennisinstellingen, waterschappen en de lokale energiecoöperaties en burgerinitiatieven. Door middel van 'robuuste (business)cases' – in de industrie, de gebouwde omgeving en de agrosector – wil men de versnelling in de komende jaren realiseren. Dit varieert van het realiseren van duizenden meters zon/pv op industriedak en Brabantse stallen tot het bouwen c.q. aanpassen van 40.000 energie-neutrale woningen (10.000 per jaar), met gebruikmaking van alle beschikbare innovaties in bouwmaterialen en –processen. Met de uitwerking van het Brabantse Energieakkoord wordt een forse impuls gegeven aan de regionaal-economische groei en de werkgelegenheid. Direct en indirect gaat het de komende jaren voor minstens 10.000 extra banen zorgen in Brabant.

3.6 Ondernemerschap en MKB, hoekstenen

In het kader van de Brabantse Groeiagenda wordt ondernemerschap een kernkwaliteit, zowel in de private als publieke sector. De provincie zou moeten bevorderen dat ondernemerschap ook in het onderwijs van hoog tot laag structureel aandacht krijgt. Voorts dient er in het provinciale beleid eenduidiger te worden gekozen voor het versterken van de Brabantse 'MKB-economie' en het Brabantse MKB-klimaat. Er moet blijvende en voortdurende aandacht zijn voor starters, maar ook voor de 'next step' na de start, de doorgroeijende bedrijven. SER Brabant beveelt ook aan om MKB-ondernemers directer te betrekken bij het topclusterbeleid, bijvoorbeeld door het instellen van MKB-panelen verplicht te stellen in provinciale financieringsregelingen. Groot knelpunt voor het MKB is zoals bekend de beschikbaarheid van kredietfaciliteiten, dat vraagt onder andere om het beter toegankelijk maken van de beschikbare Brabantse (BOM)fondsen. Ook ondersteunt de SER de gedachte van het ontwikkelen van een Brabantse marktplaats voor kredietverschaffing, waarin tevens wordt deelgenomen door zgn. informal investoren.

3.7 Samenspel met regio's

Het samenspel tussen de provincie en de regio's (regional boards) is van vitaal belang voor de Brabantse Groeiagenda. Soms is die relatie ingewikkeld, voorkomen moet worden dat hier ruis op de lijn

komt. SER Brabant is voorstander van een aanpak waarbij de regional boards inhoudelijk worden uitgedaagd op basis van de Brabantbrede kwaliteiten. Ook kan in onze visie aan regionale boards worden gevraagd om ook buiten hun regio een rol te spelen bij het Brabantbreed uitrollen van een agenda (bijv. agrofood, logistiek, maintenance). De provincie faciliteert vervolgens de hieruit voortkomende plannen en programma's en zet daarmee de regio's in hun kracht. In dat kader bevelen wij ook aan om het REAP-instrument te herijken en in te passen in het nieuwe provinciale kader van regionale facilitering.

3.8 Economische structuurversterking

Zuidwest-Nederland

In Zuidwest-Nederland is de economische structuur, en met name de industriële basis daaronder, de afgelopen jaren sterk onder druk komen te staan. Onder invloed van de economische crisis en de toenemende internationale concurrentie heeft een aantal beelbepalende bedrijven hun productie ingekrompen of zelfs geheel gestopt en is de werkgelegenheid afgekalt. Het meest ingrijpend was de bedrijfsbeëindiging van Philip Morris in Bergen op Zoom. Inmiddels zijn maatregelen getroffen voor de korte termijn, zoals de oprichting van een Werkcentrum voor de aanpak van arbeidsmobiliteit. Voor de lange termijn is echter meer nodig. SER Brabant vraagt daarom extra aandacht voor het recente Actieplan Economische Structuurversterking 2015-2016. Dit plan zet sterk in op de transitie naar een regionale economie met een moderne 'smart industry' als motor voor een toekomstgerichte en concurrerende regionale economie. De economische structuurvernieuwing richt zich met name op de drie innovatieve topclusters: biobased economy, maintenance en logistiek. De provincie heeft een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van dit actieplan en verwacht mag worden dat die lijn wordt doorgetrokken in het nieuwe bestuursakkoord.

3.9 Internationalisering

Voor de relatief open Brabantse economie blijft het van groot belang dat een actief en vooral ook samenhangend internationaal beleid wordt gevoerd. De 'Meerjarenstrategie Internationalisering' verdient een nieuwe impuls. Belangrijk is dat er een

door alle stakeholders (bedrijfsleven, provincie, steden, regional boards en kennisinstellingen) gedragen buitenlandagenda komt op de volgende velden:

- Handels- en exportbevordering
- Europese projecten/programma's
- Arbeidsmarktbeleid
- Bereikbaarheid & verbindingen

Doel van de Brabantse internationaliseringstrategie is het versterken van het internationale vestigingsklimaat. Impliciet betekent dat het versterken van de internationale aantrekkingskracht van de Brabantse steden, denk daarbij onder meer aan het voorzieningenniveau op het gebied van vervoer ('connectivity'), kunst & cultuur, architectuur en internationale scholen. Kortom het versterken van de Stedelijke Agenda (zie verder par. 8.1)

3.10 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

De provincie dient zich koersvast te tonen door het Economisch Programma 2002 versterkt door te zetten in de komende periode. Dit legt de basis onder de Brabantse Groeiagenda, die de economische groei en de werkgelegenheid een extra impuls gaat geven. Specifiek:

- EU-kaders (Horizon 2020) zijn leidend voor het provinciale beleid.
- Grootchalige uitrol op 'thuismarkt' van maatschappelijke innovatie-agenda; de provincie zet daar de 3e tranche Essent-gelden exclusief op in.
- Stakeholders worden door de provincie uitgedaagd om met 'durfprojecten' te komen.
- Ondernemerschap en MKB: hoekstenen van het provinciale beleid.
- Uitdagend samenspel met regio's.
- Meerjarenstrategie Internationalisering, nieuwe impuls.

4. Agrosector, innovatie én transitie

4.1 Brabantse transitieopgave

De transitie van de primaire sector, in het bijzonder de toekomst van de intensieve veehouderij, blijft dé belangrijkste opgave van Brabant. Dit vraagstuk hangt nog nadrukkelijk boven de markt. Een markt die overigens sterk in beweging is vanwege de doorgaande afname van het aantal agrarische bedrijven die niet meer kunnen voldoen aan de nieuwe duurzaamheidsstandaarden. In de afgelopen jaren is met de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) een nieuwe lijn ingezet naar de verduurzaming van de sector. Hiermee zijn belangrijke eerste stappen gezet. SER Brabant vindt het daarbij van groot belang dat de verdere uitwerking van de BZV niet blijft 'opgesloten' in de primaire sector, maar dat – ook in het belang van een duurzaam toekomstperspectief voor ondernemers – wordt aangehaakt bij de innovatiekracht in de gehele keten. Of anders gezegd, onze Raad pleit sterk voor het verbinden van de agenda's van transitie en innovatie (de bredere agrofood-innovatieagenda). Dit wordt in 4.3 wat verder uitgewerkt.

De BZV is overigens ook in onze visie een goed instrument om de vleesketen te verduurzamen en voorkomen moet worden dat dit proces de komende jaren vertraging oploopt. SER Brabant steunt daarom de gedachte om dit 'Raad van State-proof' door middel van een aparte bestuursovereenkomst (Brabantwet) te regelen. Uitgangspunt daarbij zou moeten zijn dat er een meerjarig investerings- en transitieperspectief (minstens 10 jaar) komt voor de Brabantse boeren en het ondersteunende innovatie-ecosysteem dat nodig is voor die versnelde transitie.

4.2 Agrofood-innovatieagenda

Het agrofoodcomplex is, naast de high tech sector, de motor van de Brabantse economie. Agrofood gaat over alles wat met voedsel, en deels ook met non food, te maken heeft. Op weinig plaatsen in de wereld is de hele keten van 'grond tot mond' zo compact vertegenwoordigd als op de Brabantse bodem. Brabant blinkt in deze sector uit op het gebied van innovatie, kennis en productiviteit. Enkele actuele cijfers:

Cijfers Brabants Agrofoodcomplex ⁴

7,5 miljard Euro toegevoegde waarde
17,5% van de NL toegevoegde waarde agrofood
12.000 bedrijven in de primaire sector
900 bedrijven in de voedings- en genotmiddelenindustrie
100.000 fte werkgelegenheid
17,5% van de NL agrofood export
75% van de agrofoodproductie is bestemd voor het buitenland, w.v. 80% in EU

4. Cijfers uit Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020; mei 2013

Met het Innovatieprogramma Agrofood 2020, opgesteld door BOM samen met de provincie, en de Strategische Agenda van Agrifood Capital wordt sterk ingezet op het versterken van de economische toepositie van Brabant. Daarnaast ondersteunt het Innovatieprogramma Agrofood de transitie van de primaire sector naar een vitaal, duurzaam en maatschappelijk gewaardeerd onderdeel van de agrofoodcluster. Met thema's als duurzame technologie, gezondheid & voeding, biobased economy en ondernemen in lokale netwerken kan stevig worden ingestoken op de verduurzaming van de landbouw en voedselproductie.

4.3 Doorbraken in transitie

De transitie van de primaire sector, in het bijzonder de toekomst van de intensieve veehouderij, blijft echter zoals reeds opgemerkt één van de belangrijkste opgaven van Brabant. Dit overschaduwde de succesvolle ontwikkelingen in het agrofoodcomplex zoals in het voorgaande beschreven. Geconstateerd moet worden dat, alle beschikbare innovatie en technologie ten spijt, met dit dossier de afgelopen bestuursperiode niet echt vooruitgang is geboekt. Partijen hebben elkaar in strategische overleggen als het Brabantberaad gevangen gehouden in juridisch-ruimtelijke discussies en vraag is of de BZV uiteindelijk wel tot de gewenste versnelling van verduurzaming gaat leiden.

SER Brabant is van oordeel dat de komende periode tot beslissende doorbraken moet worden gekomen

vanuit de door ons bepleite, bredere benadering. Dat houdt in dat oplossingen vooral kunnen worden gevonden door de 'andere tafel' – de Agrofoodinnovatieagenda – er veel sterker bij te betrekken. Daarmee wordt immers aangesloten bij de marktontwikkelingen, waar een sterk toenemende intrinsieke druk bestaat op het verduurzamen van producten en het terugbrengen van milieubelasting. Dat geldt zeker voor de Noordwest-Europese markt, waar de Brabantse agrosector nu reeds voor 80% op is gericht. Dit is geen groeiemarkt, maar wel een sterk veranderende markt met als typerende ontwikkelingen marktdifferentiatie naar doelgroepen, functionaliteit, duurzaamheid (autonome druk op kwaliteit, toegevoegde waarde, herkomst, versproducten, gezondheid, e.d.).

In Nederland en ons omringende landen gaat de trend naar duurzamer geproduceerd voedsel nu echt doorzetten. Het is ook het snelst groeiende marktsegment (10 tot 15 % per jaar), maar in absolute omvang nog bescheiden. Op sector- en brancheniveau worden afspraken gemaakt over het 'Varken van

Morgen' en de 'Kip van Morgen'. Alle grotere supermarktketens werken inmiddels (ieder voor zich) aan eigen duurzaamheidsconcepten waarmee zij zich kunnen onderscheiden van de concurrentie. Actueel en interessant is dat naar verluidt ook prijsvechters als Aldi en Lidl binnenkort zwaarder gaan inzetten op duurzaamheid en daarmee extra druk gaan zetten op de gevestigde orde (AH e.a.). Het algemene beeld is dat enerzijds de mainstream van productie verder gaat verduurzamen (duurzaamheid wordt steeds maar randvoorwaarde) en dat anderzijds nieuwe gesloten ketens ontstaan voor dedicated afnemers onder een eigen merk. De implementatie van duurzame waardenketens dreigt echter vertraging op te lopen, omdat primaire producenten nog onvoldoende zekerheid hebben dat hun investeringen ook tot een voldoende meerprijs voor hun producten zal leiden. Hier ligt een serieus probleem. Vraag is of hier op regionaal niveau beïnvloedingsmogelijkheden zijn. De rol van de klant blijft in dat kader natuurlijk van cruciaal belang, zoals eerder al aangegeven in het 'Verbond van Den Bosch' over de toekomst van de intensieve veehouderij.

4.4 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

- Krachtig en met een brede beleidsmix doortrekken van het nieuwe landbouwbeleid, met als fundament de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV); meerjarig (minstens 10 jaar) investerings- en transitie zekerheid bieden voor de sector, zo mogelijk via een aparte Brabantwet.
- Ontwikkeling van een ecosysteem voor het faciliteren van de versnelde opschaling van kleinschalige en duurzame innovaties, onder meer het faciliteren van de opschaling van nieuwe, milieuvriendelijke stalsystemen en andere doorbraakinnovaties in het kader van kringloopsluiting, o.m. ook mestscheiding bij de bron (faciliteren van demo-projecten en proeffabrieken).

- Beter toegankelijk maken van publieke financieringsinstrumenten (BOM e.a.) voor het ondersteunen van duurzame investeringen door primaire producenten.

De Raad pleit in algemene zin voor een beslissende doorbraak in het al jaren slepende dossier van de toekomst van de intensieve veehouderij. Die doorbraak moet komen door zo sterk mogelijke verbindingen te maken met de Innovatieagenda Agrofood en dus met de brede ontwikkelingen in de markt, in dit geval met name de Noordwest-Europese markt.

De politieke en maatschappelijke ruimte voor deze sterke uitrol van de Agrofood Innovatie is echter

geenszins vanzelfsprekend. Het vraagt, in het licht van de al jarenlang slepende discussies in Brabant over de toekomst van de intensieve veehouderij, om stevig 'wisselgeld' vanuit de sector.

SER Brabant is van oordeel dat hier een helder agreement nodig is ten aanzien van de urgentiegebieden. Hier dient de sector akkoord te gaan met het afgrendelen van verdere milieubelasting in termen van kilo's mest (stand still beginsel). Daarmee wordt ruimte geschapen om in Brabant nieuwe bruggen te slaan en tot versnelde verduurzaming te komen.

5. Veerkrachtige arbeidsmarkt

5.1 Crisis trekt diepe sporen

De uitzonderlijk lange crisisperiode (v.a. eind 2008) heeft op de arbeidsmarkt diepe sporen getrokken. Gaandeweg is een forse uitstoot van arbeidskrachten ontstaan, met name in sectoren als bouw, detailhandel, bij de banken en in de zorg. Het aantal werkzoekenden groeide in 2013 en 2014 nog sterk, respectievelijk met 19% en 6%, en eind 2014 kwam het aantal van 100.000 Brabantse werklozen in beeld. In regio's als Noordoost-Brabant en Midden-Brabant is daarmee het werkloosheidspercentage zelfs boven de 8% komen te liggen (Brabant 7,7%). Bijzondere aandacht vraagt de jeugdwerkloosheid (15-25 jaar), die eind 2014 op 12,2% stond. Echter, dit is slechts het aantal geregistreerde jeugdige werkzoekenden, in werkelijkheid ligt het percentage aanzienlijk hoger, mogelijk in de buurt van 20% (!). Bovendien zijn veel werkende jeugdigen werkzaam op tijdelijk en/of lager gekwalificeerd niveau en ook dat is een ongewenste situatie. Kortom, de versnelde aanpak van de Brabantse jeugdwerkloosheid is zowel economisch als sociaal een urgente kwestie, ook voor de provincie. Verwacht mag worden dat dit expliciet terugkomt in het nieuwe bestuursakkoord (zie par. 5.3).

De verwachtingen voor de arbeidsmarkt zijn voor het eerst sinds het begin van de recessie in 2008 overigens wel weer wat positiever. De werkgelegenheid groeit licht, voor het eerst in drie jaar, en met name het aantrekken van de werkgelegenheid in de bouwsector is een positief signaal omdat dit zijn doorwerking heeft in een belangrijk deel van de economie. Toch duurt het na het inzetten van economisch herstel nog wel twee jaar vooraleer echt sprake is van een structureel verbeterde arbeidsmarkt. Lang niet alle bevolkingsgroepen zullen snel profiteren van het herstel van de economie. Naast de jeugdigen is vooral ook de positie van de ouderen zorgwekkend, één op de twaalf langdurig werkzoekenden in Brabant is een lager opgeleide vijftigplusser.

5.2 Wisselwerking economie en arbeidsmarkt cruciaal

In een tijd van structurele veranderingen in de economie is de wisselwerking met de arbeidsmarkt van vitaal belang. Immers, een regio die kiest voor een sociaal-economisch systeem met een voldoende aanpassingsvermogen (innoveren, kansen benutten) dient vooral oog te hebben voor die cruciale verbindingen. In dat opzicht worden nieuwe en extra eisen gesteld aan de kwaliteit van de regionale arbeidsmarktinfrastructuur (zie ook par. 5.6). Daarbij gaat het zeker ook over de vraag hoe wij arbeid georganiseerd hebben (binnen bedrijven, in clusters en netwerken) en willen organiseren. Het is niet zonder reden dat binnen Smart Industries ervoor is gekozen om sociale innovatie een centrale plaats toe te kennen. Sociale innovatie gaat behalve over het benutten en ontwikkelen van kennis en kunde vooral over leren en werken en over leren omgaan met nieuwe technologieën (leren innoveren).

Naast de sterk veranderende arbeidsvraag van bedrijven en sectoren moet dat 'leren innoveren' meer structureel aandacht krijgen in de Brabantse arbeidsmarktagenda. De regionale arbeidsmarktinfrastructuur dient sterker te zijn ingericht op het faciliteren van werknemers om een leven lang te werken en een leven lang te leren. Die faciliteiten zijn op dit moment volstrekt onvoldoende, ook het inzicht in kansrijke beroepen, kwalificaties en leermogelijkheden zijn ondermaats. De provincie kan een leidende rol spelen bij het agenderen van dit vraagstuk. SER Brabant ziet met name in dit soort verbindingen de toegevoegde waarde van de inzet van de provincie.

5.3 Prioriteit aanpak jeugdwerkloosheid

Hierboven is reeds aangegeven dat de feitelijke jeugdwerkloosheid richting de 20% is gestegen. Bovendien zijn van de wel werkende jongeren velen tewerkgesteld op een tijdelijk en/of lager gekwalificeerde

baan. Het is zowel economisch als sociaal volstrekt ongewenst dat grote aantallen jongeren nog geruime tijd aan de kant staan of onderbenut worden. Dit vraagt om een massieve Brabantse aanpak, gebaseerd op raamafspraken tussen bedrijfsleven, overheden en onderwijsinstellingen. Reeds bestaande initiatieven en instrumenten moeten worden geïntensiveerd en oude draaiboeken moeten uit de kast. Dit alles met als doelstelling om in de komende periode de jeugdwerkloosheid versnelt terug te brengen naar een aanvaardbaar (frictie)niveau: van 20% in 2015 naar 5% in 2020. Uitgangspunt zou moeten zijn dat elke jongere met een afgeronde (vak)opleiding op zijn/haar niveau wordt tewerkgesteld, een 'regio zonder jeugdwerkloosheid'. In dit kader moeten ook structurele oplossingen komen voor het tekort aan leerbanen in het mbo. Als 'contramal' zou in het beleid bijzondere aandacht moeten uitgaan naar de nieuwe, snel groeiende groep jongeren die van school komen en een eigen bedrijf beginnen, de werknemers van de toekomst. In deze groep zit een enorme potentie en dat biedt nieuwe energie en etaleert nieuwe kansen.

De provincie kan een bijdrage leveren door een directere koppeling te maken tussen de aanpak van de jeugdwerkloosheid en haar (budgettaire) inzet op economisch gebied, denk aan het stimuleren van de topclusters via de BOM e.a.

5.4 Flexicurity Brabant: een dubbele opdracht

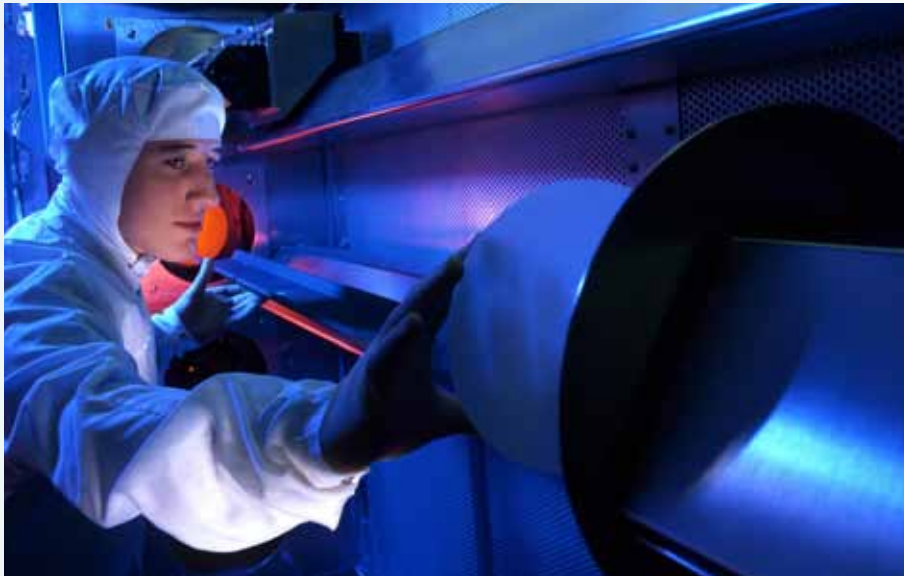
Komende jaren ligt er in feite een dubbele opdracht, want naast het oplossen van ernstige structurele problemen op de arbeidsmarkt moet ook worden ingespeeld op snelle veranderingen in de economie. Er wordt een groot appèl gedaan op de veerkracht van de arbeidsmarkt. Flexibilisering, onder meer tot uitdrukking komend in het stijgend aantal zzp'ers, lijkt als trend niet af te remmen, ondanks de inwerkingtreding van de nieuwe Wet werk en zekerheid per 1 januari 2015. Waar het echter vooral ook om moet gaan, als uitgangspunt van de Brabantse aanpak, is aandacht voor innovatieve vormen van arbeidsorganisaties (sociale innovatie). Daarmee komt het begrip 'flexicurity' centraal te staan. Dit begrip wordt ook wel omschreven als "beleid en voorzieningen die leiden tot het versterken van het aanpassings-, anticipatie- en innovatievermogen van

zowel arbeidsorganisaties als werkenden (protected mobility)."⁵ Belangrijk is nu dat er in Brabant een gedeeld beeld ontstaat over wat dit vraagt van de regionale en lokale aanpak. Ook de provincie kan hier vanuit haar rol en positie als middenbestuur, bijvoorbeeld via Pact Brabant, mogelijk een bijdrage aan leveren. Zij zou kunnen bevorderen dat als 'Brabantnorm' wordt gehanteerd dat in de regionale arbeidsmarkt iedereen in staat wordt gesteld een veilige overstap te maken van werk naar werk – of van werk naar scholing v.v. -, zowel binnen sectoren als cross-sectoraal. Dit stelt bijzondere eisen aan de kwaliteit van de arbeidsmarktinfrastructuur, naar ons oordeel een van de belangrijkste punten voor het debat over de arbeidsmarktaanpak van de komende jaren. In concreto zou het dan moeten gaan om het stimuleren van (regionale) mobiliteits- en transfercentra en het steunen van nieuwe concepten, waaronder mogelijk ook regionale cao's e.d.

5.5 Mismatch terug op agenda

De arbeidsmarkt is en blijft de achilleshiel van de Brabantse economie. Echt grote tekorten aan personeel zullen, afgezien van de situatie in enkele (technische) deelmarkten, komende periode nog niet aan de orde zijn. Wel dreigt de mismatch tussen vraag en aanbod weer verder te worden verscherpt, met name bij technische en industrieberoepen is nu reeds sprake van kwalitatieve discrepanties. Gezien de huidige ruime arbeidsmarktsituatie is het waarschijnlijk dat de perspectieven geleidelijk beter worden en dat de verwachte knelpunten rond 2015/2016 waarneembaar worden. Uit eerder onderzoek van het ROA is komen vast te staan dat voor het merendeel van de beroepsgroepen in de provincie Noord-Brabant toekomstige knelpunten worden voorzien in de personeelsvoorziening. Wanneer de economie nog iets verder aantrekt zal de krapte in bepaalde – vooral technisch georiënteerde - segmenten van de arbeidsmarkt weer flink oplopen, terwijl in andere segmenten de zeer ruime arbeidsmarkt nog lang zal voortduren.

De aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt moet beter en kan ook beter. Voorkomen moet worden dat hele cohorten jongeren worden opgeleid voor banen die er straks niet meer zijn. Meer in het algemeen doet SER Brabant een stevig pleidooi

voor de introductie van arbeidsmarktgerichte loopbaanoriëntatie en begeleiding bij het VO, VMBO en MBO. De provincie kan mogelijk een rol spelen bij het agenderen van dit vraagstuk in het overleg met de Brabantse stakeholders, bijvoorbeeld in Pact Brabant.

Eriste weinig aandacht voor de scholing van werknemers. Preventief beleid gericht op aanpassingsvermogen naar de toekomst dient veel meer aandacht te krijgen. Arbeidsmarktbeleid is te vaak curatief. Brabanders dienen recht op een opleidingsbudget te krijgen om te kunnen anticiperen op de toekomst.

5.6 Arbeidsmarktinfrastructuur vraagt aandacht

In het voorgaand is al aandacht gevraagd voor de 'dubbele opdracht' met betrekking tot de arbeidsmarkt. Bepaald zorgwekkend is dat de bestaande arbeidsmarktinfrastructuur niet in staat lijkt om de forse en snelle veranderingen op de arbeidsmarkt in goede banen te leiden. Wie voelt zich daarvoor feitelijk verantwoordelijk? Wie ligt er echt wakker van?

In eerste aanleg ligt hier naar ons oordeel een verantwoordelijkheid voor de nieuw opgerichte 'Werkbedrijven' in de arbeidsmarktregio's. De ondernemersorganisaties en vakbonden zijn daar direct bij betrokken en zij hebben de sleutel in handen om op vernieuwende wijze verbindingen te leggen c.q. te versterken tussen de landelijke sectoraanpak en de regionale arbeidsmarktagenda. Als Brabantse op-

gave zien wij het ontwikkelen van nieuwe regionale constructen voor de verbinding met de landelijke sectorplannen.

Daar komt bij dat er een structurele tweedeling (breuklijn) dreigt te gaan ontstaan bij het uitvoeren van de twee overstijgende thema's voor de komende jaren:

- **INCLUSIE:** de opdracht om alle Brabanders een productievere status te geven dan 'werkloos-thuis-op-de-bank' (Participatiewet, afspraken Sociaal Akkoord).
- **DYNAMIEK:** de opdracht om maximaal bij te dragen aan het aanpassingsvermogen en de innovatiekracht van de bedrijven via human capital roadmaps.

De gemeenten hebben komende jaren de handen vol aan het uitvoeren van de Inclusie-agenda. Vanwege de uitvoering van de Participatiewet wordt de komende jaren een stevige wissel getrokken op hun slagkracht en creativiteit. De regionale werkbedrijven moeten dit, met steun van het rijk, in goede banen zien te leiden. Vraag is nu wie zich bekommert om de andere (human capital) agenda. Deze Dynamiek-agenda vraagt minstens zoveel aandacht. Het regionaal verdienvermogen is immers in grote mate afhankelijk van het hebben van de juiste mensen, op het juiste moment tegen de juiste prijs. De human capital-agenda is uitdagend en stelt hoge eisen aan het regionaal organiserend vermogen. De tijd van de analyses en het experimenteren ligt achter ons,

komende periode moet worden doorgepakt met een toekomstbestendige arbeidsmarktinfrastructuur. In het licht van de in het voorgaande beschreven ontwikkelingen en (nieuwe) opgaven is er aanleiding om de rol van de provincie - en in het verlengde daarvan Pact Brabant – kritisch onder de loep te nemen. Het zwaartepunt van het arbeidsmarktbeleid komt onmiskenbaar in de arbeidsmarktregio's en bij de werkbedrijven te liggen, hier kan de provincie geen echte toegevoegde waarde leveren. De samenwerking tussen de economie en de (doorvertaling naar de) arbeidsmarkt- en onderwijsinfrastructuur zou in onze visie de pijler moeten worden van het provinciale beleid. Hierop zou tevens de rol en samenstelling van Pact Brabant moeten worden getoetst.

Verder zijn in onze visie de volgende zaken van belang voor het inkleuren van de rol van de provincie:

- Provincie neemt de lead in regionale transitietrajecten (zie eerder Oss, West-Brabant e.d.).
- Samenwerking tussen en binnen arbeidsmarktregio's stimuleren; zorgdragen voor standaardisering van regelgeving en regelingen van gemeenten.
- Investeren in sociale innovatie als integraal onderdeel van de innovatieagenda; faciliteren living labs voor beroepen van de toekomst en 'leren innoveren'.
- Oprichting van een kennisplatform 'Duurzaam aanpassingsvermogen', met als doel andere flexibilitetsvormen te ontwikkelen die ook ondersteunend worden door mogelijk nieuwe cao-afspraken.

5.7 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

In het licht van de geschetste opgaven, het terugbrengen van de onaanvaardbaar hoge (jeugd) werkloosheid, moet ook de provincie haar verantwoordelijkheid nemen. In dezelfde mate zoals dat ook in de afgelopen periode is gebeurd, uiteindelijk is toen op initiatief van Provinciale Staten € 15 mln. extra uitgetrokken voor faciliterend provinciaal beleid.

Gelet op de actuele ontwikkelingen en (nieuwe) opgaven is er wel aanleiding om de rol van de provincie - en in het verlengde daarvan Pact Brabant – kritisch onder de loep te nemen. Het zwaartepunt van het arbeidsmarktbeleid komt in de arbeidsmarktregio's en bij de werkbedrijven te liggen. De doorvertaling van de (internationaal) economische ontwikkeling naar de regionale arbeidsmarkt- en onderwijsinfrastructuur moet in onze visie de pijler worden van het provinciale beleid. Hierop zou tevens de rol en samenstelling van Pact Brabant moeten worden getoetst. Overige aanknopingspunten voor bestuursakkoord:

- Actief aandeel provincie in massieve Brabantse aanpak jeugdwerkloosheid (directere koppeling met economisch beleid, inzet topclusters). Samenwerking tussen en binnen arbeidsmarkt-

regio's stimuleren; zorgdragen voor standaardisering van regelgeving en regelingen van gemeenten.

- Arbeidsmarktinfrastructuur van de 21e eeuw, met verbindingen tussen Inclusie- en Dynamiek-agenda en het faciliteren van nieuwe regionale constructies voor het succesvol uitrollen van landelijke sectorplannen.
- 'Leren innoveren' wordt structureel onderdeel van de Brabantse arbeidsmarktagenda, naast het inspelen op de sterk veranderende arbeidsvraag van bedrijven en sectoren.
- Flexicurity en de invoering van een 'Brabant-norm', stimuleren van mobiliteits- en transfercentra voor werk-werk.
- Mismatch weer expliciet op de agenda, arbeidsmarktgerichte loopbaanoriëntatie vo, (v)mbo.
- Oprichting van een kennisplatform 'Duurzaam aanpassingsvermogen', met als doel andere flexibilitetsvormen te ontwikkelen die ook ondersteunend worden door mogelijk nieuwe cao-afspraken.

6. Onderwijs & Kennis, een vitale partner

De onderwijs- en kennisinstellingen – universiteiten, hoge scholen en ROC's – voelen zich verbonden met de Agenda van Brabant en willen daar de komende jaren een concrete bijdrage aan leveren. Dit wordt op gepassioneerde wijze aangegeven in actuele strategische plannen, waarin begrippen als kennis-circulatie, versterking van het ecosysteem van open innovatie en 21st century skills centraal staan. De onderwijs- en kennisinstellingen manifesteren zich hiermee als vitale partner van de provincie en dat is een factor van betekenis voor de groei- en innovatieagenda van de komende jaren. SER Brabant beveelt aan de inzet van de onderwijs- en kennisinstellingen te verankeren in het nieuwe bestuursakkoord van Provinciale Staten. Onderstaand gaan wij nader in op de actuele voorstellen.

6.1 BEAGLE initiatief (universiteiten, hoge scholen)

De zes universiteiten en hogescholen – TU/e, Tilburg University, Avans, Fontys, HAS Den Bosch en NHTV Breda – hebben de ambitie om de veerkracht van de regio te vergroten en gezamenlijk het ecosysteem van (open) innovatie in Brabant te versterken. Daarmee wordt invulling gegeven aan de filosofie van het reeds aangehaalde WRR-rapport 'Naar een lerende economie'. Samen met de BOM is een plan uitgewerkt genaamd 'BEAGLE', dit verwijst naar het schip van Charles Darwin, de ontdekker van het proces van 'survival of the fittest'. Dit initiatief moet bijdragen aan het adaptief vermogen en de veerkracht van de regio, die de verdiencapaciteit van de economie voortdurend weet te versterken in de snel veranderende wereld om ons heen. Kern van dit plan is om iets cruciaals toe te voegen aan de huidige manier van innoveren. Waar tot nu toe de aandacht nog vooral gericht is op R&D, het uitdiepen van kennis binnen de grenzen van een bepaalde (sub) sector, is BEAGLE veel meer gericht op

innovatie door kruisbestuiving. Goed voorbeeld is de recente samenwerking tussen Heijmans en Studio Roosegaarde (slimme snelweg). Beagle richt zich op het (fysiek) bij elkaar brengen van personen en partijen vanuit verschillende, op het oog niet noodzakelijk aan elkaar gelieerde kennisgebieden en sectoren, zodanig dat er middels het delen van kennis, expertise en perspectieven, nieuwe ideeën worden gecreëerd en daarmee het ontstaan van innovatieve business modellen, producten en technologieën wordt gestimuleerd.

Waar het de kennisinstellingen om gaat is om dergelijke 'botsingen' van kennisgebieden en sectoren meer structureel te gaan organiseren in Brabant. Inspirerend voorbeeld is het Duitse Bayern Innovativ. Bayern Innovativ is een non-profit organisatie geïnitieerd door de deelstaat Beieren en opgezet door politici, wetenschappers en de industrie. De focus ligt op kruisbestuiving. Om de grensvlakken tussen sectoren en disciplines beter inzichtelijk te maken heeft Bayern Innovativ een kennis-markt-matrix ontwikkeld. In het BEAGLE-plan is die matrix als illustratie uitgewerkt voor de meest vooraanstaande sectoren en technologieën van Brabant (zie pag. 24). Uitgangspunt is dat kennis optimaal circuleert, niet alleen van kennisinstellingen naar het bedrijfsleven c.q. de markt, maar ook terug naar de kennisinstelling en tussen de kennisinstellingen onderling.

Knowledge-Market Matrix		Mobile internet	Internet of Things	Cloud Tech	Advanced Robotics	Autonomous Vehicles	Next-Gen Genomics (biotech)	3D Printing	Advanced Materials (incl. Nanotech)	Artificial Intelligence	Photonics	Smart Mobility	Healthy Living	Sustainable Energy	Sustainable Agriculture & Food
High Tech															
Advanced Instrumentation / Electronics															
Automotive & Assembly															
Energy															
Aeronautics															
Semi-Conductors / Chips															
Components & Circuits															
Networked Information															
Lighting															
Mechatronics / Manufacturing															
IT															
Life Science & Health															
Pharmaceuticals															
Biotechnology															
Medtech															
Daily care products & tech															
Logistics															
Supply chain / IT															
Transport															
Infrastructure															
Maintenance															
Aerospace															
Defense															
Service business															
Agrofood															
Primary sector															
Food industry															
Service providers															
Suppliers															
Biobased Econ															
Pharmaceuticals															
Nutraceuticals															
Foodstuff															
Chemicals															
Materials & fibers															
Nutrients															
Energy															
Creative Industry															
Applied gaming															

- knooppunt. Veel potentie tot botsing van kennis tussen kennissector en toepassingsgebied*
 contactgebied. Potentie van botsing tussen kennissector en toepassingsgebied
 weinig tot geen botsing van kennis tussen kennissector en toepassingsgebied

Schema: Beagle-initiatief: kennis-markt-matrix Bayern Innovativ vertaald naar Brabant

6.2 Strategische MBO-agenda (Kennispact 3.0)

Voor het realiseren van de Brabantse ambities is het MBO een belangrijke en onmisbare schakel, het is de ziel van de 'meso-economie'. Zonder ambachtseconomie geen kenniseconomie in Brabant. Het MBO beweegt zich in een turbulente maatschappelijke en economische omgeving, men wordt geconfronteerd met een aantal deels samenhangende, fundamentele veranderingen zoals de versnelde ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (digitalisering, flexibilisering, robotisering), de technologische innovaties binnen het bedrijfsleven en de veranderende vraag naar competenties (21ste century skills). Tegen deze achtergrond werken de Brabantse MBO-instellingen in overleg met overheden en bedrijfsleven aan een ambitieuze en goed onderbouwde Strategische Agenda Onderwijs-Arbeidsmarkt 'Kennispact 3.0'.

In dit Kennispact 3.0 gaat het deels om het door trekken van de reeds lopende Uitvoeringsagenda MBO, die twee actielijnen kent:

- 1) Brabants stage- en leerbanenoffensief.
- 2) Nieuwe arrangementen voor de 'beroepen van morgen'.

Met het Kennispact 3.0 wordt deze lijn op een hoger ambitieniveau doorgetrokken. Uitdaging is om nog meer dan nu de provinciaal/regionaal maatschappelijke en economische agenda te verbinden met de agenda van het onderwijs zodat versnelde ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, in het bedrijfsleven en de samenleving zich vertalen in het onderwijs. Met dit kennispact wordt de positie van het MBO als strategische partner in de regio versterkt. Er ontstaat meer perspectief op het verkrijgen van experimenteerruimte en het inspelen op nieuwe financieringsvormen. Voor het verder verbeteren van de aansluiting met de vraag vanuit het bedrijfsleven is het van belang dat het MBO in staat wordt gesteld het concept 'innoverend leren en leren innoveren' te versterken. Mede om die reden vindt SER Brabant het van belang dat de provincie zich in het nieuwe bestuursakkoord expliciet verbindt aan dit Kennispact 3.0 van het Brabantse MBO. Het verschaft de opmaat om ook vanuit de provincie de positie van het MBO in de Brabantse agenda structureel en effectief te versterken. Daarnaast bepleiten wij het MBO te betrekken bij het plan van de zes Brabantse

kennisinstellingen (WO, HBO) om te komen tot versterking van het ecosysteem van innovatie, immers geen kenniseconomie zonder ambachtseconomie. In de praktijk zijn er in het kader van de Centra voor Innovatief Vakmanschap al goede verbindingen tussen MBO en HBO, bijvoorbeeld tussen Avans Hogeschool en ROC Tilburg t.a.v. Gate2 over aerospace en maintenance en bij ROC West-Brabant met het expertisecentrum Biobased Economy. Tot slot wordt specifieke aandacht gevraagd voor het VMBO, een schoolsoort die het als aanvoerlijn voor het MBO bijzonder moeilijk heeft en steun verdient in het kader van provinciale planvorming.

6.3 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

SER Brabant beveelt aan de inzet van de onderwijs- en kennisinstellingen (WO, HBO, MBO) actief onderdeel te maken van het nieuwe bestuursakkoord van Provinciale Staten.

- Het BEAGLE-plan van de zes kennisinstellingen (TU/e, Tilburg University, Avans, Fontys, HAS en NHTV) is voor de provincie aanleiding om hen uit te dagen om met een goed doordacht plan te komen voor hun bijdrage aan de grootschalige uitrol van de maatschappelijke innovatieagenda in Brabant. Hiervoor wordt een deel van de 3e tranche Essentmiddelen in 2015 gereserveerd.
- Het Kennispact 3.0 van de Brabantse ROC's wordt integraal onderdeel van het nieuwe provinciale bestuursakkoord, met als speerpunten het structureel en goed regelen van de stage- en leerbanen in Brabant en het ontwikkelen van nieuwe onderwijscurricula (beroepen van morgen) waarmee wordt aangesloten bij maatschappelijke innovatiethema's.
- Specifieke aandacht voor de positie van het VMBO en waar mogelijk steun voor de Brabantse VMBO-instellingen die het moeilijk hebben en een belangrijke maatschappelijke en economische rol vervullen als voorportaal van de ROC's.

7. Ruimtelijke-fysieke opgaven

7.1 Sturen op veranderingsdynamiek, paradigmashift

Op ruimtelijk-fysiek gebied blijft de provincie, samen met de gemeenten, een belangrijke rol spelen met betrekking tot de continuïteit van welvaart en welzijn in Brabant. Centraal staat het behoud van een aantrekkelijk en vooral ook concurrerend leef-, woon- en vestigingsklimaat. Als zodanig is dat niet anders dan in het verleden. Echter, die opgave wordt aanzienlijk complexer als gevolg van de snelle veranderingen in de samenleving en de economie. De 'energieke samenleving' vraagt ruimte voor nieuwe verbindingen. En waar de woningmarkt en de bedrijvenmarkt in het verleden redelijk synchroon liepen, gaan daar nu grote verschillen ontstaan. De bedrijvenmarkt is veel kortcyclischer geworden en dat stelt nieuwe eisen aan toekomstbestendig en duurzaam ruimtelijk plannen. Meer flexibiliteit in het ruimtelijk beleid is het sleutelwoord. Waar in het recente verleden nog betrekkelijk eenvoudig kon worden gestuurd op basis van kwantitatieve ramingen, bijvoorbeeld voor woonlocaties of bedrijventerreinen, kan daar nu niet meer mee worden volstaan. De grootste ruimtelijk-fysieke opgave waar we voor staan is sturen op veranderingsdynamiek, minder top down en meer ingericht vanuit de (vastgoed)gebruiker die in de energieke samenleving van de 21e eeuw meer en meer centraal komt te staan. Er wordt derhalve een paradigmashift gevraagd in het ruimtelijk beleid en de provincie staat voor de belangrijke opgave om daar de komende jaren invulling aan te geven, samen met de gemeenten in de regionale ruimtelijke overleggen (RRO's).

7.2 Leegstand vastgoed vraagt nieuwe aanpak

De economische crisis laten we komende periode achter ons, maar daarmee is de huidige leegstandsproblematiek niet opgelost. Sterker nog, in 2020 staat in Brabant naar schatting 20% van de kantoren leeg, 30% van de winkels en 50% van de stallen. Er speelt meer dan alleen de conjunctuur, het heeft vooral ook te maken met structurele en soms

revolutionaire veranderingen in produceren en consumeren. Voor alle vastgoedsectoren zoals bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel is de situatie de afgelopen jaren drastisch veranderd. In de afgelopen periode zijn nieuwe (regionale) prognoses opgesteld voor bedrijventerreinen en kantoren. Voor kantoren was dat nog niet eerder gebeurd en voor winkelgebieden is überhaupt geen prognose gemaakt. De structurele leegstand vraagt een nieuwe en meer samenhangende aanpak. Er kan niet meer worden volstaan met sectorale prognoses, komende bestuursperiode wordt een sterker integrale en vooral ook kwalitatieve aanpak gevraagd. Kernvraag voor het ruimtelijk beleid is dan hoe bestaande locaties – zowel in het stedelijk als landelijk gebied – vitaal en concurrerend kunnen worden gehouden.

7.3 Strategie werklocaties doorzetten

De provincie heeft in de afgelopen periode de Strategie Bedrijventerreinen en andere werklocaties, met het daaraan gekoppelde uitvoeringsprogramma, in de markt gezet. Deze strategie kende de volgende twee sporen:

- Vraag en aanbod kwantitatief en kwalitatief in balans brengen ('basis op orde').
- Versterken van de prioritaire Brabantse topclusters (ontwikkeling: 'op weg naar de top').

SER Brabant beveelt aan deze aanpak de komende jaren krachtig door te zetten. Zulks met in achtname van de kanttekeningen die hierboven reeds zijn gemaakt over meer sturen op veranderingsdynamiek. Het eerste spoor vraagt blijvende aanpak, want het is zeer de vraag of we in de Brabant wel de basis op orde hebben gelet op de dynamiek in de markt. Daarnaast is het 2e spoor, het ruimtelijk faciliteren van de prioritaire economische clusters, provinciale topprioriteit. Het is van provinciaal belang dat de regionale markten voor bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel goed blijven functioneren, met een passend en vitaal aanbod voor bedrijven

in de Brabantse topsectoren. In een recente Statenmededeling ⁶ wordt ingegaan op de nieuwste prognoses voor bedrijventerreinen en kantoren en een verkenning naar de toekomst van winkelgebieden in Noord-Brabant. In algemene zin kunnen wij de aangegeven trend onderschrijven, namelijk dat sprake is van een ontkoppeling tussen economische groei en ruimtegebruik. Dit sluit goed aan bij de eerder door de provincie ingezette beleidslijn 'van meer naar anders'. Daarbinnen moet ruimte blijven voor maatwerk in regio's en sectoren, zoals bijvoorbeeld de ruimtebehoefte voor logistieke ontwikkelingen in West- en Midden-Brabant. Denk bij het laatste met name ook aan het faciliteren van multimodaal ontsloten bedrijventerreinen die een relatief sterke groei kennen.

In de PS-mededeling wordt uitgegaan van nog extra ruimtebehoefte tot en met 2020, daarna een (sterk) afnemende groei en na 2030 vrijval van ruimte op bedrijventerreinen. Hoewel wij, zoals reeds opgemerkt, het algemene beeld wel kunnen onderschrijven, zetten wij vraagtekens bij de juistheid van de prognoses voor de langere termijn. Met name de vrijval na 2030 zouden wij niet voor onze rekening willen nemen. De toekomst laat zich buitengewoon moeilijk voorspellen en bovendien moet er rekening mee worden gehouden dat er meer behoefte zal ontstaan aan 'schuifruimte' in het kader van het sturen op veranderingsdynamiek. Wij adviseren dit actief te betrekken bij het vaststellen van nieuw beleid respectievelijk het vastleggen van nieuwe regionale afspraken in het kader van de RRO's.

7.4 Herijking opdracht BHB (BOM)

In het licht van de snelle dynamiek in de markt en de structurele leegstandsproblematiek in kantoren, winkels en stallen zal het accent de komende jaren sterker komen te liggen op de herinrichting van gebieden. De SER-ladder voor ruimtegebruik en de ladder voor duurzame verstedelijking zijn in dat opzicht actueler dan ooit.

Via de Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen (BOM) is inmiddels in totaal 2.000 ha bedrijventerrein geherstructureerd, waarmee de BOM ruimschoots aan haar kwantitatieve doelstelling heeft voldaan. BOM en provincie zijn samen inmiddels bij 30 toplocaties in Brabant financieel en organisa-

torisch betrokken. De missie is dus op uitstekende wijze vervuld, maar mag niet als beëindigd worden beschouwd. SER Brabant beveelt aan de BHB een nieuwe, aangepaste opdracht te geven. In verband met het feit dat er komende jaren een veel sterker accent komt te liggen op de herinrichting van gebieden moet de opdracht van de BHB worden verlegd van 'kaveltransacties' naar 'gebiedsinterventies', zowel in het stedelijk als landelijk gebied. Dat vraagt het sterker aansluiten bij andere kerntaken van de BOM. Tevens zou actiever kunnen en moeten worden aangesloten bij de afgelopen periode door provincie en SER ingestelde Taskforce Economie & Natuur, die belast was met het in de praktijk ontwikkelen van nieuwe groene verdienmodellen.

7.5 Bereikbaarheid

Ondanks dat de mobiliteitspatronen van burgers en bedrijven ingrijpend gaan veranderen, zal er ook de komende jaren nog veel aandacht moeten uitgaan naar de aanpak van infrastructuur -knelpunten. De provincie heeft in de achterliggende jaren al budget opgebouwd voor een slagvaardige aanpak. SER Brabant wijst op de volgende prioriteiten:

- A 58 ('Innov 58')
- Bereikbaarheid regio Eindhoven (Ruit/N279 zuid en landzijdige bereikbaarheid luchthaven)
- A27 (provincie-overschrijdende infra)
- Benutting Brabantlijn en noord-zuidlijn (Veza-dossier) voor railgoederenvervoer
- A 67

Aanbevolen wordt om naast deze 'asfaltoplossingen' in de volgende periode ook een ambitieuze smart mobility-agenda uit te rollen. Dit past in het door ons bepleite 'industriebeleid-nieuwe-stijl': een grootschalige uitrol die de industrie (Automotive e.a.) en kennisinstellingen aan zet brengt. Daarnaast wordt in het algemeen aandacht gevraagd voor de internationale verbindingen.

7.6 Multimodaal Brabant

Een innovatieve samenleving vraagt meer mogelijkheden om te kunnen schakelen in onze mobiliteitskeuzes. Multimodale knooppunten zijn bij uitstek de plaats waar de wisseling van modaliteit kan plaatsvinden en conglomeratiekracht kan leiden tot concurrentiekracht.

Slim inrichten van de fysieke en informatie infrastructuur voor personen en goederenvervoer zal ons in staat stellen de meest geschikte modaliteit te kiezen. Voor het personenvervoer zal de multimodale bereikbaarheid van en het functioneren van de centrale stations in de grote steden hoog op de agenda moeten blijven staan. En door middel van 'smart mobility' zal Brabant zich nationaal en internationaal kunnen onderscheiden (zie verder 7.7).

Voor het goederenvervoer, de logistieke sector, heeft Noord-Brabant in de afgelopen 20 jaar een internationale koppositie gerealiseerd mede als gevolg van een bovengemiddeld netwerk van multimodale overslaglocaties (weg, water, rail). Investeren in multimodaliteit betekent investeren in duurzame en toekomstbestendige groei, het raakt de kern van de Agenda van Brabant.

Multimodale knooppunten blijken een vestigingsfactor van formaat te zijn, met aanzienlijke economische meerwaarde. Onderzoek toont aan dat de multimodaal ontsloten bedrijventerreinen bovengemiddeld scoren in termen van economisch groei én werkgelegenheid. Welvaart en welzijn nopen ons om nu niet achterover te leunen, maar van 2.0 versies over te gaan naar 3.0 en door te gaan naar X.0. SER Brabant beveelt aan om 'Multimodaal Brabant' ook de komende jaren tot speerpunt te maken van de Logistieke Agenda Brabant, met als actiepunten:

- 1) Uitbouw van het samenhangende multimodale infrastructuurnetwerk.
- 2) Doorontwikkeling van knooppunten (hub's) en multimodale bedrijventerreinen.
- 3) Efficiënte samenwerking en 'smart logistics'.

7.7 Smart mobility

De ontwikkeling van vervoermiddelen, infrastructuur en verplaatsingsbehoefte en –gedrag zijn nauw met elkaar verbonden. Brabant staat voor de opgave om bij noodzakelijke investeringen in infrastructuur in te spelen op de snel veranderende mobiliteitsbehoefte en –mogelijkheden. Investerings moeten vooral ook gebaseerd worden op de vraag van morgen. Flexibiliteit komt naast duurzaamheid hoog op de innovatie-agenda van infrastructuurbouwers te staan. Daar waar investeren in infrastructuur voor langere tijd niet voorzien is zullen flexibele vervoerssystemen

in moeten spelen op de veranderende mobiliteitsvraag. Brabant kan zich met 'smart mobility' landelijk en internationaal onderscheiden op grond van de technologie en kennis in met name de Brainportregio (Automotive Campus Helmond).

7.8 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

Belangrijkste boodschap is dat toekomstbestendiger ruimtelijk plannen een paradigma-shift vraagt. De grootste ruimtelijke opgave van de komende jaren is het sturen van veranderingsdynamiek, het letterlijk en figuurlijk ruimte bieden aan de 'energieke samenleving'. Ook de structurele leegstandsproblematiek vraagt een nieuwe, meer samenhangende ruimtelijke aanpak.

Specifieke aanbevelingen:

- De 'energieke samenleving' vraagt meer flexibiliteit in het ruimtelijk beleid, de focus verschuift van top-down naar bottom up (ruimte voor nieuwe verbindingen).
- Het is van provinciaal belang dat de regionale markten voor bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel goed blijven functioneren, met een passend en vitaal aanbod voor bedrijven in de Brabantse topsectoren.
- Herinrichting van gebieden in het ruimtelijk beleid meer centraal stellen, gericht op het op peil houden van concurrentiekracht en vitaliteit van gebieden.
- In dit kader een herijking van de taakopdracht van de BHB-BOM (herstructureringsbedrijvenlocaties).
- Bereikbaarheidsbeleid in het bredere perspectief zetten van 'Brabant Smart Mobility'.
- Brabant Multimodaal als kernpunt van de Logistieke Agenda Brabant.

8. Stad & Platteland, de nieuwe agenda

Vanuit sociaal-economische optiek wordt de noodzaak gevoeld om komen tot een nieuwe, meer samenhangende agenda voor stad & platteland. De roep hierom is echter breder, onder meer ook de Brabantse steden en de groene Manifestpartners spreken zich hiervoor uit. Er tekent zich dus een brede maatschappelijke coalitie af voor deze nieuwe agenda. Aanbevolen wordt daarom om in het provinciale bestuursakkoord een aparte paragraaf in te ruimen over het gezamenlijk werken aan meer stedelijkheid en aan de kracht van de steden en hun ommeland. Met die agenda committeren Provinciale Staten zich op het gezamenlijk werken aan meer stedelijkheid en aan de kracht van de steden en hun ommeland. Het nadrukkelijker verbinden van stad en platteland moet leiden tot een versterking van het Brabantse mozaïek en niet tot een vervlakking daarvan. De essentie van deze strategie is verwoord in het in opdracht van de Commissaris van de Koning door Brabantkennis geschreven document 'Het nieuwste Cahier #01'.

8.1 De stedelijke agenda

De toekomst van de stad krijgt veel aandacht in recente rapporten en studies van onder meer Planbureau voor de Leefomgeving en de WRR. Voor het versterken van de internationale concurrentiepositie van Brabant zijn sterke steden in sterke regio's essentieel. Niet ten koste van elkaar of ten koste van het landelijk gebied, maar juist met elkaar en ook met het landelijk gebied. In het manifest Stedelijke Agenda⁷ spreken de Brabantse steden zich uit voor een gezamenlijke agenda voor meer stedelijkheid, meer agglomeratiekracht en een sterker stedelijk netwerk in Brabant. Een provinciale 'stedelijke agenda' zou wat hen betreft ook mooi aansluiten op de ontwikkeling van een stedelijke agenda op nationaal en Europees niveau. Deze agenda richt zich op de eerste plaats op het versterken van de kracht van de steden zelf, als centra voor regionale economieën en als aanjagers voor de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Op de tweede plaats gaat het om het versterken van de agglomeratiekracht door

metropoolvorming, waarbij connectiviteit (het onderling verbinden) en het afstemmen centraal staat. Dit vanuit het besef dat onze steden in internationaal perspectief te klein zijn en derhalve concurrentievermogen en agglomeratiekracht missen.

De nieuwe stedelijke agenda, met gezamenlijke inspanningen en investeringen, biedt meer dan wat de steden ieder afzonderlijk hebben te bieden aan de inwoners en ondernemers van Brabant met betrekking tot werkgelegenheid, onderwijs, maatschappelijke en culturele voorzieningen. De stedelijke agenda betekent ook het op een hoger niveau brengen van bovenregionale functies in centrumgebieden, het beter onderling verbinden van de economische, culturele en sociale 'sleutel locaties', het beter en slimmer gebruik maken en binden van kennis en kunde in Brabant, en het laten zien dat we in Brabant met technische en sociale innovaties allerlei maatschappelijke problemen kunnen oplossen.

De stedelijke agenda formuleert de volgende speerpunten:

- 1) Aantrekkelijke stedelijkheid: centrumgebieden op een hoger niveau van stedelijkheid brengen.
- 2) Bereikbare steden: connectiviteit op een hoger internationaal niveau en een sneller onderling verbindend netwerk.
- 3) Concurrentiekracht: kennis en vaardigheden versterken en verbinden aan het bedrijfsleven.

8.2 Agenda Stad & Platteland, metropoolperspectief

Het thema 'stad & platteland' is ruimtelijk en sociaal-economisch van vitaal belang voor Brabant en verdient expliciet aandacht in het nieuwe provinciale bestuursakkoord. Wij sluiten daartoe aan bij ons in september 2014 uitgebrachte ontwerpadvies 'Brabant Metropoolstad'⁸, met handreikingen voor een ambitieuze geïntegreerde programma-agenda. Waar de programma's voor 'Sterk Stedelijk Netwerk' en 'Vitaal Platteland' in het verleden nog sterk gescheiden waren, wordt daar nu afstand van genomen. Wij sluiten aan bij het advies van de RLI over

7. Stedelijke Agenda, B5-gemeenten provincie Noord-Brabant: Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, Tilburg

8. Ontwerpadvies 'Brabant Metropoolstad; strategische opgaven voor stad en platteland', SER Brabant i.s.m. POC en Prov. Raad Gezondheid, september 2014

de toekomst van de stad, waarin de stad niet langer wordt gezien als een afgebakend gebied op grond van gemeentelijke grenzen maar als een 'regionale stad'. Het ruimtelijke concept 'Brabant Mozaïekmetropool' zien wij als inspiratiebron voor een nieuwe programmatische benadering, waarin zowel ruimte is voor de agglomeratieopgave van de steden als voor het versterken van de positie van de 'midsized cities' of het ruimtelijk faciliteren van de transitie in de Brabantse landbouw. Het platteland is van oudsher onmisbaar als draagvlak voor de voorzieningen in de stad en nieuwe verbindingen stad en

platteland gaan ontstaan in verband met de aanpak van actuele maatschappelijke thema's als energie, voedsel en klimaat. Het laden van het door ons bepleite, nieuwe strategische programma Stad & Platteland kan door middel van een aantal verbindende thema's en perspectieven die alle zijn terug te herleiden tot de Agenda van Brabant:

- De ondernemende en lerende metropoolstad
- De verbindende metropoolstad
- De voedende en groene metropoolstad
- De veerkrachtige en gezonde metropoolstad

8.3 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

- De nieuwe programmatische Agenda Stad & Platteland wordt specifiek onderdeel van het bestuursakkoord. Uitgangspunt is het gezamenlijk werken aan meer stedelijkheid en aan de kracht van de steden en hun ommeland.
- De 'Stedelijke Agenda' is daar expliciet onderdeel van en zorgt voor een sterk vernieuwende impuls aan BrabantStad.

9. Governance & middelen

9.1 Veerkrachtig & grenzeloos besturen

Het tijdperk van veranderingen en breuklijnen zet druk op de veerkracht en vernieuwing van het openbaar bestuur. Er worden nieuwe sturingsmodellen gevraagd, die beter passen bij het smeden van nieuwe allianties en het faciliteren van een grensoverschrijdende netwerksamenleving. Dat vergt leiderschap en een krachtige gezamenlijke agenda. Modern 'grenzeloos besturen' vraagt om schakelkracht op diverse, voortdurend variërende schaalniveaus. Uiteenlopende opgaven vragen om een overheid die snel kan schakelen tussen uiteenlopende schalen en soorten samenwerkingsverbanden in wisselend verband, met een actieve inbreng van maatschappelijke partners en met dynamische agenda's. Dit betekent ook denken vanuit de functionele samenhang van gebieden, inclusief hun onderlinge overlap. Het gaat dan primair om het functioneren van de economie & maatschappij, niet om het functioneren van het openbaar bestuur. De provincie is één van de partners in dat nieuwe, netwerkachtige besturingssysteem van de 21e eeuw en kan als middenbestuur een belangrijke rol spelen bij het doorvoeren van vernieuwingsslagen op bestuurlijk gebied. Gevraagd wordt het gezamenlijk invulling geven aan de 'corporate story', zoals uitgewerkt in het visiedocument over veerkrachtig bestuur in Brabant⁹. SER Brabant beveelt aan om de aanbevelingen uit dat rapport tot leidraad te maken de opstelling van het nieuwe bestuursakkoord.

9.2 Innoverende regelgeving

Voor de Brabantse groeiagenda, en de in dit MLT-advies bepleite grootschalige uitrol van de maatschappelijk innovatieagenda, met een actieve rol van de bedrijven en kennisinstellingen daarin, is het van cruciaal belang dat regelgeving en procedures vanuit vergelijkbare vernieuwende kaders worden ingericht. Dit moet een speerpunt worden in het nieuwe bestuursakkoord. Modern besturen vraagt een overheid die experimenteeruimte biedt en de procedures en regels vooral baseert op de koplopers en niet op de achterblijvers. Dat vraagt modern lei-

derschap in het openbaar bestuur.

Groot gevaar is namelijk dat innovaties de komende jaren gaan stuklopen op 20e eeuwse regelgeving, we zien dat nu al gebeuren. Een concreet voorbeeld is het PAS-dossier (Programmatiek Aanpak Stikstof en Ammoniak) dat in zijn vertaling naar individueel bedrijfsniveau gaat verzanden in een onwerkbaar bureau-bureaucratie. Toch wordt daar in het provinciehuis aan gewerkt, terwijl de deskundige buitenwereld - industrie én milieubeweging - daar volstrekt niet in gelooft. Het is duidelijk dat hier door de provincie en handhavende instanties nieuwe wegen moeten worden ingeslagen. Een nieuwe weg wordt onder meer aangereikt in het Brabantse Energieakkoord, door vooral in te zetten op bronbeleid. Concreet voorbeeld in dit verband is de afspraak dat de omgevingsdiensten hun handhaving in het kader van de Wet Milieubeheer op de terugverdientijden van energie-investeringen van (MKB)bedrijven, compleet anders gaan inrichten.

Namelijk in plaats van ouderwets ambtelijk controleren nu gaan optreden als overheidsinstantie die bedrijven stimuleert en faciliteert om versneld energiebesparing en -verduurzaming door te voeren. Brabants adagium moet worden 'stimuleren waar mogelijk, handhaven waar noodzakelijk'.

9.3 Herprioritering provinciale middelen-potentieel

Komende bestuursperiode wordt de provincie geconfronteerd met een nieuwe financiële werkelijkheid, namelijk schaarste aan middelen in plaats van de riantie provinciekas van weleer. Voorkomen moet worden dat de provincie niet meer slagvaardig kan interveniëren als gevolg van een gebrek aan 'incidenteel geld' dat nu dreigt te ontstaan, ook omdat een substantieel budget moet worden gereserveerd voor de cofinanciering van Europese projecten. Juist in een periode dat de Brabantse Groeiagenda moet worden aangejaagd is dit een serieus aandachtspunt voor Provinciale Staten. SER Brabant pleit voor een fundamentele heroverweging en herijking

9. Visiedocument
'(Veer)Krachtig Be-
stuur. Leiderschap
en dienstbaarheid'

(stofkamoperatie) van de beschikbare, niet geprioriteerde middelen. Denk aan, soms stevige potjes, die nog niet zijn besteed. Deze exercitie is ook van belang in verband met het organiseren van voldoende beschikbaar investeringspotentieel, in aanvulling op de via de BOM lopende revolverende fondsen.

9.4 Versterking kerntaak economie

In het licht van de opgaven voor de komende bestuursperiode moet worden vastgesteld dat de provinciale inzet van menskracht en middelen nog steeds onvoldoende aansluit op de nieuwe kerntaken van de provincie. Er is sprake van een hardnekkige

disbalans. Met name het goed uitvoeren van de kerntaak 'Economie' vraagt – in het kader van de Brabantse Groeiagenda – bijzondere aandacht. Tot voor kort waren ruimtelijke ordening, milieubeleid en infrastructuur de leidende provinciale sporen. Die tijd is voorbij. De komende bestuursperiode zal in het teken staan van nieuwe sociaal- economische modellen. Denk daarbij ook aan nieuwe economische modellen in coöperatief verband lokaal of sectoraal, of de nieuwe zorg economie (arbeid- en kapitaalintensief). Verwacht mag worden dat het bestuursakkoord hier expliciet aandacht voor zal vragen.

9.5 Aanbevelingen voor het bestuursakkoord

In het kader van effectief aanjagen van de Brabantse Groeiagenda moet expliciete aandacht uitgaan naar de inrichting van de provinciale governance & middelen. Dit is een voorwaardenscheppende factor van betekenis, wij doen de volgende concrete aanbevelingen:

- De aanbevelingen uit het rapport '(Veer)krachtig bestuur in Brabant' vormen de leidraad voor de opstelling van het nieuwe bestuursakkoord en het gezamenlijk invulling geven aan de 'corporate story'.
- Innoverende regelgeving en handhaving: de provincie slaat een nieuwe weg in en voorkomt daarmee dat de maatschappelijke innovatieagenda niet stukloopt op zoe eeuwse handhaving. Het Brabants adagium wordt: 'stimuleren waar mogelijk, handhaven waar noodzakelijk'.
- Herprioritering van provinciale middelen, zodanig dat er ook komende periode voldoende 'incidenteel geld' is voor het aanjagen van ontwikkelingen (Brabantse Groeiagenda).
- Opheffen disbalans in provinciehuis, versterking van kerntaak economie.

Over SER Brabant

SER Brabant adviseert het provinciaal bestuur over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch beleid. De Raad is een onafhankelijk orgaan dat wordt gefinancierd door bijdragen van de provincie Noord-Brabant en de landelijke SER.

De provinciale SER is ingesteld op grond van formele besluitvorming door Provinciale Staten en brengt gevraagd en ongevraagd advies uit over vraagstukken die rechtstreeks of door hun uitwerking van belang zijn voor de sociaal-economische ontwikkeling in Brabant.

In de Brabantse SER hebben zitting vertegenwoordigers van de organisaties van ondernemers (BZW, MKB Nederland, ZLTO) en werknemers (FNV, CNV, Vakbond de Unie). Voorts laat de Raad zich bij het opstellen van adviezen bijstaan door een breed expertisenetwerk.

Per 1 januari 2016 gaat SER Brabant deel uit maken van BrabantAdvies, samen met de Provinciale Omgevingscommissie en de Provinciale Raad Gezondheid

Pettelaarpark 10
5216 PD 's-Hertogenbosch
073-6806660
info@serbrabant.nl